

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมา

ประเทศไทยได้จัดทำสำมะโนการเกษตรมาแล้ว 4 ครั้ง คือ เมื่อ พ.ศ. 2493 2506 2521 และ 2536 ตามลำดับ ทั้งนี้ เพื่อให้มีข้อมูลสถิติเกี่ยวกับโครงสร้างทางการเกษตรที่สำคัญ เพื่อใช้ประโยชน์ในการวางแผนพัฒนาด้านการเกษตรของประเทศ

เนื่องจากการจัดทำสำมะโนการเกษตรแต่ละครั้งมีระยะห่างกัน ดังนั้น ในทุกระยะ 5 ปีจึงได้จัดทำการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางการเกษตรขึ้นเพื่อให้ทราบถึงโครงสร้างพื้นฐานทางการเกษตรเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้าง สำหรับการสำรวจการเปลี่ยนแปลงทางการเกษตรนั้นได้จัดทำไปแล้ว 2 ครั้ง ในปี 2526 และ 2531

1.2 วัตถุประสงค์

การสำรวจการเปลี่ยนแปลงทางการเกษตร พ.ศ. 2541 มีวัตถุประสงค์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลโครงสร้างพื้นฐานทางการเกษตรที่สำคัญ ๆ เช่นเดียวกับสำมะโนการเกษตร พ.ศ. 2536 และการสำรวจการเปลี่ยนแปลงทางการเกษตร พ.ศ. 2526 และ 2531 ข้อมูลดังกล่าวได้แก่ จำนวนและเนื้อที่ถือครองการใช้ประโยชน์ในที่ดินถือครอง การถือครองที่ดิน เนื้อที่เพาะปลูกพืชต่าง ๆ จำนวนปศุสัตว์ เป็นต้น

ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจจะได้นำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับข้อมูลจากสำมะโนการเกษตร พ.ศ. 2536 และการสำรวจการเปลี่ยนแปลงทางการเกษตร พ.ศ. 2531 เพื่อให้ผู้ใช้สามารถนำไปใช้ในการกำหนดนโยบายติดตามและประเมินผลโครงการพัฒนาทางการเกษตรต่าง ๆ ได้อย่างต่อเนื่อง

1.3 คຸ່ມรวม

การสำรวจการเปลี่ยนแปลงทางการเกษตร พ.ศ. 2541 คຸ່ມรวมผู้ถือครองทำการเกษตร (เพาะปลูกพืช/เลี้ยงปศุสัตว์) ในทุกจังหวัดทั่วประเทศ ซึ่งมีลักษณะดังต่อไปนี้ คือ

- 1) ในวันที่ 1 เมษายน 2541 มีเนื้อที่ถือครองทำการเกษตรตั้งแต่ 2 ไร่ขึ้นไป
- หรือ 2) ในวันที่ 1 เมษายน 2541 มีวัวหรือควายอย่างน้อยหนึ่งหรือรวมกัน 2 ตัว ขึ้นไป หรือมีหมู 5 ตัวขึ้นไป หรือมีไก่หรือเป็ดอย่างน้อยหนึ่งหรือรวมกัน 100 ตัวขึ้นไป
- หรือ 3) ในรอบ 12 เดือนที่แล้ว มีรายได้จากการขายพืชผล สัตว์ และผลิตภัณฑ์สัตว์ ตั้งแต่ 6,500 บาทขึ้นไป

1.4 ข้อมูลที่เก็บรวบรวม

การสำรวจการเปลี่ยนแปลงทางการเกษตร พ.ศ. 2541 เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการทำการเกษตรของผู้ถือครองในเรื่องต่อไปนี้

- ตอนที่ 1 สถานภาพทางกฎหมายของผู้ถือครอง
- ตอนที่ 2 ที่ดินและการจัดหาน้ำเพื่อการเพาะปลูก
- ตอนที่ 3 ข้าว
- ตอนที่ 4 พืชไร่
- ตอนที่ 5 พืชผักและไม้ดอกไม้ประดับ
- ตอนที่ 6 พืชยืนต้นและไม้ผล
- ตอนที่ 7 ยางพารา
- ตอนที่ 8 ปศุสัตว์
- ตอนที่ 9 ปุ๋ยและยาปราบศัตรูพืช
- ตอนที่ 10 เครื่องจักร เครื่องมือ แรงงานสัตว์ และอุปกรณ์การขนส่งเพื่อการเกษตร
- ตอนที่ 11 ลูกจ้างทำงานเกษตรในที่ถือครอง
- ตอนที่ 12 สมาชิกในครัวเรือนผู้ถือครอง
- ตอนที่ 13 การศึกษาและลักษณะการประกอบการของผู้ถือครอง
- ตอนที่ 14 รายได้และหนี้สินของครัวเรือนผู้ถือครอง

1.5 คำนิยาม

1. การทำการเกษตร

หมายถึง การผลิตทางการเกษตร (เพาะปลูกพืช/เลี้ยงปศุสัตว์) ซึ่งต้องมีลักษณะดังนี้
มีปศุสัตว์และ/หรือมีที่ดินที่ใช้เพื่อการผลิตทางการเกษตร โดยไม่คำนึงถึงรูปแบบทางกฎหมายหรือกรรมสิทธิ์ในการถือครองที่ดินนั้น ที่ดินที่ใช้ทำการเกษตรอาจประกอบด้วยที่ดินผืนเดียวหรือหลายผืนที่ดินดังกล่าวอาจอยู่แห่งเดียวกันหรืออยู่แยกกันในเขตท้องที่ใดก็ได้ แต่ที่ดินทุกผืนจะต้องอยู่ภายในเขตจังหวัดเดียวกัน และที่ดินแต่ละผืนจะใช้ทั้งหมดหรือเพียงบางส่วนเพื่อการผลิตทางการเกษตรภายใต้การจัดการอันเดียวกัน

2. ผู้ถือครองทำการเกษตร

หมายถึง บุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลซึ่งควบคุมจัดการ และมีอำนาจตัดสินใจเกี่ยวกับการทำการเกษตร และเป็นผู้รับผิดชอบทั้งทางด้านเทคนิคและการเงิน บุคคลนั้นอาจดำเนินงานเองหรือมอบให้ผู้จัดการ หรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย ดำเนินงานหรือดูแลแทนก็ได้ ถ้าผู้ที่ได้รับมอบหมายมีส่วนร่วมรับผิดชอบทั้งทางด้านเทคนิคและการเงิน ก็ให้ถือว่าบุคคลนั้นเป็นผู้ถือครองทำการเกษตร

ผู้ถือครองทำการเกษตรอาจเป็นเจ้าของที่ดินทำการเกษตร เป็นผู้เช่า หรือทำการเกษตรในที่ดินของผู้อื่น หรือในที่สาธารณะ โดยไม่คำนึงถึงว่าจะได้รับความยินยอมหรือถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่

3. ผืนที่ดิน

หมายถึง ที่ดินผืนใดผืนหนึ่งซึ่งมีที่ดินของผู้อื่น ลำน้ำ ถนน ที่สาธารณะ ฯลฯ (ที่ไม่ได้อยู่ในที่ถือครอง) ล้อมรอบที่ดินผืนหนึ่งอาจประกอบด้วยที่ดินแปลงเดียวหรือหลายแปลงติดต่อกันก็ได้ที่ดินที่เรียกว่าเป็นแปลงใดแปลงหนึ่งในผืนที่ดินจะต้องมีขอบเขตแบ่งไว้ เช่น ทางเดิน คันดิน นอกจากนี้ ในแต่ละแปลงที่ดินอาจแบ่งออกเป็นกระหนังได้

4. เนื้อที่ถือครองทำการเกษตร

หมายถึง เนื้อที่รวมของที่ดินทุกผืนภายในจังหวัดที่ผู้ถือครองใช้ทำการเกษตร (เพาะปลูกพืช และเลี้ยงปศุสัตว์) ซึ่งเนื้อที่ดังกล่าวผู้ถือครองอาจเป็นเจ้าของหรือไม่ก็ได้

ที่ดินที่ใช้ทำการเกษตรผืนใด มีบริเวณลานในไร่นา ยุ้งฉาง โรงเก็บเครื่องมือเครื่องใช้ บ้านและบริเวณบ้าน ป่า ฯลฯ อยู่ด้วย ให้รวมเนื้อที่ดังกล่าวเข้าไปด้วย

ไม่รวม ที่ดินที่ให้ผู้อื่นเช่า หรือยอมให้ผู้อื่นทำประโยชน์โดยไม่คิดค่าเช่า

5. การถือครองที่ดิน

หมายถึง สิทธิในการครอบครองหรือใช้ที่ดินเพื่อทำการเกษตรในลักษณะต่าง ๆ ของผู้ถือครอง อาจเป็นเนื้อที่ของตนเอง หรือเป็นเนื้อที่ของผู้อื่น เช่น เป็นเจ้าของ เช่า หรือถือครองที่ดินในลักษณะอื่น ซึ่งอาจจะถือครองที่ดินในลักษณะเดียว เช่น เป็นเจ้าของอย่างเดียว หรือเช่าอย่างเดียว หรืออาจจะถือครองที่ดินมากกว่าหนึ่งลักษณะ เช่น เป็นเจ้าของและเช่า หรือเช่าและถือครองในลักษณะอื่นรวมกัน เป็นต้น

การถือครองที่ดินจำแนกตามลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

5.1 เนื้อที่ของตนเอง

5.1.1 เป็นเจ้าของ หมายถึง

ก. มีหนังสือสำคัญเกี่ยวกับที่ดินดังนี้

- 1) โฉนดที่ดิน โฉนดแผนที่ โฉนดตราจอง ตราจองที่ตราว่าได้ทำประโยชน์แล้ว คือหนังสือสำคัญแสดงกรรมสิทธิ์ในที่ดิน
- 2) น.ส.3 หรือ น.ส.3 ก. คือหนังสือรับรองการทำประโยชน์
- 3) น.ส.2 (ใบจอง) คือหนังสือที่อนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ในที่ดินที่รัฐจัดให้
- 4) ส.ค.1 คือหนังสือแสดงสิทธิการครอบครองที่ดิน

- 5) น.ค. คือหนังสือให้เข้าทำประโยชน์ในนิคมสร้างตนเองของกรมประชา-
สงเคราะห์ ซึ่งกรมประชาสงเคราะห์อาจมอบหมายให้หน่วยงานอื่น
ดำเนินการก็ได้ เช่น องค์การทหารผ่านศึกดำเนินการจัดนิคม
สร้างตนเองให้แก่ทหารผ่านศึก เป็นต้น
- 6) ก.ส.น.1 ก.ส.น.3 หรือ ก.ส.น.5 คือหนังสือให้เข้าทำประโยชน์
โดยกรมส่งเสริมสหกรณ์
- 7) ส.ป.ก. 401 คือหนังสือสำคัญให้เข้าทำประโยชน์ในที่ดินตาม

กฎหมายการปฏิรูปที่ดิน

ผู้ที่มีหนังสือสำคัญหรือเอกสารอื่นเกี่ยวกับที่ดินดังต่อไปนี้ไม่ถือว่าเป็นเจ้าของที่ดินคือ

- 1) ใบ ภ.บ.ท.6 และ ภ.บ.ท.11 เป็นหลักฐานแสดงการเสียภาษี
ไม่ใช่ หนังสือสำคัญแสดงกรรมสิทธิ์ในที่ดิน
- 2) ส.ท.ก. “สิทธิที่ดินทำกิน” คือหนังสือสำคัญออกโดยกรมป่าไม้
อนุญาตให้บุคคลเข้าทำประโยชน์หรืออยู่อาศัยในเขตป่าสงวนแห่งชาติ
เป็นการชั่วคราวแต่ไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินนั้น

ข. เข้าครอบครองที่ดินเสมือนเป็นเจ้าของ ซึ่งได้แก่

- 1) ได้รับมรดกตกทอดแต่ยังไม่ได้เปลี่ยนทางทะเบียนเป็นชื่อของผู้รับมรดก
- 2) เข้าครอบครองที่ดินของเอกชนที่มีหนังสือสำคัญแสดงกรรมสิทธิ์ในที่ดิน
(โฉนด) โดยสงบเปิดเผยด้วยเจตนาเป็นเจ้าของ โดยไม่เสียค่าเช่า
และไม่ได้รับการขัดขวางใด ๆ ทั้งสิ้นเป็นเวลา 10 ปีขึ้นไป
- 3) แย่งการครอบครองที่ดินของเอกชนที่ไม่มีโฉนดที่ดินด้วยเจตนายึดถือ
เพื่อตน โดยไม่ถูกฟ้องคดีเอาคืนการครอบครองภายใน 1 ปี

5.1.2 จำนองผู้อื่น

หมายถึง ที่ดินที่ผู้ถือครองนำไปจำนองกับผู้อื่นไว้แล้ว เพื่อเป็นการประกัน
การชำระหนี้ แต่ยังคงมีสิทธิ์ในที่ดินผืนนั้น และยังใช้ที่ดินผืนนั้นทำการเกษตรของตนเองอยู่

5.1.3 ขายฝากผู้อื่น

หมายถึง ที่ดินที่ผู้ถือครองนำไปขายฝากผู้อื่นไว้แล้ว และยังคงมีสิทธิ์ซื้อคืน
ภายหลังในระยะเวลาที่ตกลงกันได้ และผู้ถือครองยังใช้ที่ดินผืนนั้นทำการเกษตรอยู่

5.2 เนื้อที่ของผู้อื่น

5.2.1 เช่า

หมายถึง ผู้ถือครองเช่าที่ดินจากผู้อื่นทำการเกษตร โดยไม่คำนึงถึงลักษณะการจ่ายค่าเช่า ซึ่งอาจจ่ายเป็นเงินสด หรือผลผลิต หรืออื่น ๆ ก็ได้

5.2.2 รับจ้าง

หมายถึง ที่ดินที่ผู้อื่นนำมาจ้างกับผู้ถือครองไว้ เพื่อเป็นการประกันการชำระหนี้ และผู้ถือครองใช้ที่ดินผืนนั้นทำการเกษตรของตนเอง

5.2.3. รับขายฝาก

หมายถึง ที่ดินที่ผู้อื่นนำมาขายฝากกับผู้ถือครองไว้ และยังคงมีสิทธิซื้อคืนภายหลังในระยะเวลาที่ตกลงกันได้ และผู้ถือครองใช้ที่ดินผืนนั้นทำการเกษตรของตนเอง

5.2.4. ได้ทำฟรี

หมายถึง ที่ดินที่ผู้ถือครองเข้าไปทำการเกษตร โดยไม่มีกรรมสิทธิ์หรือไม่ได้จ่ายค่าเช่า เช่น ที่ดินในเขตป่าสงวน ที่สาธารณะ ที่ดินที่บุคคลอื่นอนุญาตให้ทำประโยชน์ได้โดยไม่ต้องจ่ายค่าตอบแทนใด ๆ ทั้งสิ้น

6. การใช้ประโยชน์ในเนื้อที่ถือครอง

หมายถึง การจัดจำแนกเนื้อที่ถือครองทำการเกษตรทั้งสิ้นออกตามการใช้ที่ดินทำประโยชน์ต่าง ๆ ในฤดูเพาะปลูกที่แล้ว เป็นการมองที่ดินแต่ละผืนว่าใช้เพาะปลูกพืชอะไรหรือใช้เลี้ยงปศุสัตว์ในช่วงเวลานั้น โดยแยกออกเป็นที่ปลูกข้าว ที่ปลูกพืชไร่ ที่ปลูกพืชผักและไม้ดอกไม้ประดับ (รวมการเพาะชำพันธุ์ไม้และการเพาะเชื้อเห็ด) ที่ปลูกพืชยืนต้นและไม้ผล ที่ปลูกยางพารา คอกสัตว์ ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ ป่า ที่รกร้างว่างเปล่า และที่อื่น ๆ

7. การจัดหาน้ำเพื่อการเพาะปลูกพืช

หมายถึง การกระทำใด ๆ ที่มีจุดมุ่งหมายให้ที่ดินได้รับน้ำเพื่อใช้ในการเพาะปลูกพืช ซึ่งอาจเป็นน้ำจากคลองชลประทาน การทำเหมือง/ฝายกักเก็บน้ำ การขุดคู/คลองเข้าไปในพื้นที่เพาะปลูก การขุดบ่อหรือสระน้ำ การเจาะบ่อน้ำบาดาล การวางท่อส่งน้ำ และการสูบน้ำจากแหล่งน้ำต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ในการเพาะปลูกพืช

น้ำฝนหรือฝนเทียมที่ตกลงมาโดยตรง หรือน้ำไหลเอ่อจากแม่น้ำลำธาร ไม่ถือว่าเป็นการจัดหาน้ำเพื่อการเพาะปลูกพืช

8. วันสำรวจ

หมายถึง วันที่ 1 เมษายน 2541 ใช้อ้างอิงเกี่ยวกับ

- สถานภาพทางกฎหมายของผู้ถือครองและจำนวนสมาชิกในครัวเรือนของผู้ถือครอง
- เนื้อที่ถือครองทำการเกษตรจำแนกตามการใช้ประโยชน์และลักษณะการถือครอง
- เนื้อที่เพาะปลูกและจำนวนต้นของพืชยืนต้น
- เนื้อที่เพาะปลูกยางพารา
- จำนวนปศุสัตว์
- จำนวนเครื่องจักร เครื่องมือ แรงงานสัตว์ และอุปกรณ์การขนส่งเพื่อการเกษตรที่ผู้ถือครองเป็นเจ้าของ
- หนี้สินเพื่อการเกษตรของครัวเรือนผู้ถือครอง

9. ในรอบ 12 เดือนที่แล้ว

หมายถึง วันที่ 1 เมษายน 2540 ถึง 31 มีนาคม 2541 ใช้อ้างอิงเกี่ยวกับ

- การได้รับน้ำเพื่อการเพาะปลูกพืช
- เนื้อที่เพาะปลูกข้าว พืชไร่ พืชผักและไม้ดอกไม้ประดับ
- การใช้ปุ๋ยและยาปราบศัตรูพืช
- การใช้เครื่องจักร เครื่องมือ แรงงานสัตว์ และอุปกรณ์การขนส่งเพื่อการเกษตร
- การจ้างลูกจ้างทำงานเกษตรในที่ถือครอง
- ลักษณะการทำงานของสมาชิกในครัวเรือนผู้ถือครอง
- รายได้ของครัวเรือนผู้ถือครอง

CHAPTER 1

INTRODUCTION

1.1 Background

The National Statistical Office conducted the First Agricultural Census of Thailand in 1950, the Second in 1963, the Third in 1978 and the Fourth in 1993. However, the interval of each census was so long that some data on agricultural structure might be changed. In order to study the changes and to obtain data on agricultural structure for each 5 years, the National Statistical Office had decided to conduct the Intercensal Survey of Agriculture in 1998 as a second best alternative.

1.2 Objective

The main objective of the survey is to collect data on basic structure of agriculture as those used in the 1993 Census of Agriculture such as number and area of holdings, land use, land tenure, planted area and number of livestock, etc. Such data would be used as a tool in studying changes of agricultural structure from 1978, 1983, 1988, 1993 to 1998 which result in policy-making, monitoring and evaluation the agricultural development projects.

1.3 Coverage

The 1998 Intercensal Survey of Agriculture covered the holdings which agricultural operations in all provinces were as follows:

1. The area operated was 2 rais and over : or
2. The number of livestock reared on April 1, 1998 was
 - 2.1 2 or more of cattle or buffaloes, separately or altogether : or
 - 2.2 5 or more of pigs : or
 - 2.3 100 or more of ducks or chickens separately or altogether : or
3. Income earned from selling crops or animals or animal products during the last 12 months was totaled 6,500 baht and over.

1.4 Survey Items

The data collected in the 1998 Intercensal Survey of Agriculture are as follows :

1. legal status of holder

2. land tenure, land use and irrigation
3. rice
4. field crops
5. vegetable crops, flowers and ornamental plants
6. permanent crops
7. para rubber
8. livestock
9. fertilizer and pesticide
10. machinery and equipment, animal utilization and transport equipment for agriculture
11. employment on the holding
12. members of the holder's household and activity status
13. education and main activity status of holder
14. income and indebtedness of holder's household

1.5 Definitions

1. Holding

A holding is an economic unit of agricultural production (cultivating crops and rearing livestock) under single management comprising all livestock kept and all land used wholly or partly for agricultural production purposes, without regard to title or legal form. The holding's land may consist of one or more parcels, located in one or more separate areas of the same province.

2. Holder

A holder refers to a civil or juridical person who exercises management control and takes major decisions over the agricultural holding operation. The holder has technical and economic responsibility for the holding and may undertake all responsibilities directly, or delegate responsibilities to a hired manager. A hired manager participating in economic and financial responsibilities in addition to managing the holding is considered a holder.

3. Parcel

This refers to a piece of land entirely surrounded by land belonging to others or by canal, public road or public land etc. A parcel may consist of one or more fields

adjacent to each other. A field is a piece of land in a parcel separated from the rest of the parcel by easily recognizable demarcation line, such as footpaths, hedges and shelterbelts. A field may consist of one or more plots.

4. Area of Holding

Area of holding is the combined area of all the holding's parcels in the province (cultivating crops and rearing livestock) , including land owned by the holder, rented from others and land under other tenure forms.

The holding area includes farmyard, land occupied by farm buildings and holder's house located on the holding.

5. Land Tenure

This refers to the arrangements or rights under which the holder holds or uses holding land. A holding may be operated under one or more tenure forms as follows :

1) Owned : A holder is considered an owner of a piece of land if

1.1) he, according to the law, has a full right in it, i.e. he possesses a land certificate such as Chanote Tidin, N.S.3, S.K.1 which is issued by the authority concerned, he may have the right on the land which is resulted by the law or he may possess some certificates, according to the Land Reform Act, which legally permits him to operate the land ; or

1.2) he occupies and cultivates the land as if he were the owner as in the case of inheritance pending documentary evidence or pending the separation of the title deeds or other important documents ; or

1.3) he has occupied and cultivated the land continually without any resistance for 10 years and over.

2) Rented : A renter is one who rents the land from another person for agricultural operation and he has to pay rents to the land owner by cash or crop product.

3) Mortgage : A contract whereby a person, called the mortgagor, assigns a property to another person, called the mortgagee, as security for the performance of an obligation, without delivering the property to the mortgage.

4) Sale with right of redemption : A contract of sale whereby the ownership of the property sold passes to the buyer subject to an agreement that the seller can redeem that property.

5) Others : this refers to all types of tenure not covered by above forms.

6. Land Use

This refers to the classification of total area of holding during last crop year according to land uses. Land use are classified by arable land (rice, field crops, vegetable crops), land under permanent crops, para rubber, pen, pasture, forest, idle land and other land.

7. Irrigation

This refers to any techniques of purposively supplying land with water for growing crops.

Rain, artificial rain or water from uncontrolled overflow of rivers and streams are not considered irrigation :

8. The Enumeration Day

This refers to April 1, 1998. It is used as a reference time for

- legal status of holder and number of members in the holder's household
- area of holding
- planted area and number of permanent trees
- planted area of para rubber
- number of livestock
- number of machinery and equipment
- indebtedness for agriculture of the holder's households

9. The Last 12 Months

This refers to April 1, 1997 to March 31, 1998. It is used as a reference time for

- irrigation
- planted area of rice, field crops, vegetable crops, flowers and ornamental plants
- the use of fertilizers and pesticides
- the use of machinery and equipment
- employment on the holding
- activity status of members in the holder's household
- income of holder's household